

ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ
ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ HEINRICH BÖLL
ΜΕ ΘΕΜΑ:
«Ελλάδα quo vadis;»

Βερολίνο, 23 Ιανουαρίου 2012

Κυρίες και Κύριοι,

Είναι ιδιαίτερη τιμή για μένα να είμαι ο κύριος ομιλητής της σημερινής εκδήλωσης. Δέχθηκα την πρόσκληση γιατί μας κατέχει όλους το συναίσθημα ότι είναι μια εποχή κρίσης και καθέννας μας οφείλει να συμβάλει στην κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων που ταλαιπωρούν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επί δύο χρόνια περίπου η κρίση χρέους αποτελεί το κεντρικό θέμα της ειδησεογραφίας με το ελληνικό πρόβλημα στο επίκεντρό της.

Ο τίτλος της σημερινής συζήτησης «Griechenland quo vadis?» υπονοεί ότι η πορεία της Ελλάδας έχει καθοριστική σημασία για την οικονομική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τούτο γιατί η κρίση χρέους εκδηλώθηκε πρώτα στην Ελλάδα και η αδυναμία της χώρας να εξοφλήσει τις οφειλές της προκαλεί την σημερινή αναταραχή στην Ένωση. Ευθύνη αποδίδουν στην Ελλάδα και γιατί θεωρούν ότι παραπλάνησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προς το ύψος των ελλειμμάτων και του χρέους της και πέτυχε την ένταξη στην ΟΝΕ χωρίς να έχει εκπληρώσει τις προϋποθέσεις. Ο ισχυρισμός αυτός, ότι η Ελλάδα πέτυχε την είσοδο στην ΟΝΕ ενώ δεν είχε τις προϋποθέσεις, δεν ανταποκρίνεται όμως στην πραγματικότητα.

Η αλήθεια είναι ότι τα κριτήρια ένταξης εγκρίθηκαν με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και αφορούσαν το δημοσιονομικό έλλειμμα (που έπρεπε να είναι κάτω από το 3% του ΑΕΠ), τον πληθωρισμό, τα επιτόκια και τη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισορροπιών. Τα στοιχεία πιστοποιήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα (ΕΚΤ), ενώ η απόφαση ελήφθη από τους υπουργούς οικονομικών στο πλαίσιο του ECOFIN.

Η Ελλάδα εισήλθε στη ζώνη του ευρώ με βάση την αξιολόγηση των επιδόσεών της του έτους 1999. Στη συνέχεια, το 2004, αμέσως μετά τις εκλογές, η καινούρια κυβέρνηση του κόμματος της Ν. Δημοκρατίας προχώρησε σε αναδρομική αλλαγή των κανόνων που αφορούσαν την εγγραφή των στρατιωτικών δαπανών: αντί της εγγραφής τους κατά τον χρόνο παράδοσης του εξοπλισμού -όπως ήταν ο κανόνας στην πλειονότητα, μάλιστα σήμερα στο σύνολο, των ευρωπαϊκών χωρών- οι δαπάνες μεταφέρθηκαν στο χρόνο κατά τον οποίο πραγματοποιούνταν οι παραγγελίες.

Αυτό είχε ως συνέπεια, σημαντικά ποσά που έπρεπε να περιληφθούν στους μετά το 2004 προϋπολογισμούς να εγγραφούν σαν δαπάνες της

προηγούμενης περιόδου -περιλαμβανομένου του 1999- μεταφορά η οποία διόγκωσε τα προηγούμενα ελλείμματα.

Έχω επανειλημμένως καταγγείλει αυτό το τέχνασμα, που υπέκρυπτε πολιτικά κίνητρα. Δυστυχώς, ορισμένοι επιμένουν ακόμη, αμφισβητώντας ουσιαστικά την αξιοπιστία των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΚΤ. Αλλά δεν θα πρέπει επίσης να μας διαφύγει μια λεπτομέρεια που υποδηλώνει κακοπιστία στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης: το δημοσιονομικό έλλειμμα της Γαλλίας το 1997, έτος της ένταξής της -που υπολογιζόταν στο 3,3% του ΑΕΠ- ήταν υψηλότερο από της Ελλάδας (3,1%) ακόμη και μετά την προσαρμογή του 2004.

Τα ελλείμματα της Ελλάδας δεν είναι η αποκλειστική αιτία της σημερινής κρίσης στην Ευρωζώνη, όπως πολλοί πιστεύουν.

Τα χρέη δεν προέκυψαν μόνο από υπερβολικές σπατάλες. Έχουν και άλλες αιτίες. Παράδειγμα αποτελεί η ισπανική περίπτωση. Η Ισπανία βρίσκεται σήμερα σε κρίση, αν και δεν παρουσίαζε ελλείμματα ανώτερα του ορίου του 3% του ΑΕΠ και είχε δημόσιο χρέος που έφτανε μόλις το 31% του ΑΕΠ το 2006. Αιτία της κρίσης ήταν η αλόγιστη ανάπτυξη της οικοδομικής δραστηριότητας, η κατάρρευση των τιμών των ακινήτων, η αδυναμία των τραπεζών να εισπράξουν τα δάνεια που είχαν χορηγήσει και η υποχρεωτική πια παρέμβαση της πολιτείας για να σώσει τις τράπεζες και να περιορίσει τις επιπτώσεις της κρίσης.

Η διαφορά επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ Βορρά και Νότου, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των περιφερειακών χωρών και τα μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών τους ήταν ένας πολύ σοβαρότερος λόγος για την έξαρση του χρέους στις χώρες της περιφέρειας της Ένωσης από την διαχειριστική ανικανότητα των διοικούντων της. Κατά μέσο όρο το διάστημα 2000-07 το ετήσιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδος ήταν -8,4% και της Πορτογαλίας -9,4% ενώ το πλεόνασμα της Γερμανίας ήταν 3,2% και της Ολλανδίας 5,4%. Για να καλύψουν το έλλειμμα αυτό οι περιφερειακές χώρες είναι υποχρεωμένες να δανείζονται όλο και περισσότερο. Το αποτέλεσμα είναι η αύξηση του δημοσίου χρέους τους.

Η εξέλιξη αυτή δεν είχε προβλεφθεί από τους δημιουργούς της ΟΝΕ. Πίστευαν, ότι η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων και η ενιαία αγορά θα διασφάλιζαν χάρη στο χαμηλότερο εργατικό κόστος επενδύσεις στις

περιφερειακές χώρες και έτσι η απόσταση από τις αναπτυγμένες θα μειωνόταν βαθμιαία. Παράβλεψαν ότι η διαδικασία σύγκλισης δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σε λίγα χρόνια, ιδίως διότι η καθυστέρηση της ανάπτυξης δεν οφείλεται μόνο σε οικονομικά αίτια, αλλά και σε υστερήσεις σε άλλους τομείς όπως της διοίκησης και της παιδείας όπου οι αλλαγές απαιτούν χρόνο. Πίστευαν επίσης ότι η υπέρβαση ενός ανεκτού ορίου του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών θα οδηγούσε σε παύση χρηματοδότησης των εισαγωγών από τις τράπεζες, το κλείσιμο επιχειρήσεων και τη μείωση της ζήτησης για τα εισαγόμενα προϊόντα, ώστε να επανέλθει υπό την πίεση της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας η ισορροπία στις διεθνείς συναλλαγές και βαθμιαία η ανάκαμψη. Το θεωρητικό αυτό σχήμα δεν επαληθεύτηκε. Οι τράπεζες συνέχισαν να χρηματοδοτούν ακόμη και όταν ξεπεράστηκαν τα ασαφή όρια ασφάλειας. Όταν ούτε αυτές δεν μπορούσαν πια να δανείζονται από άλλες τράπεζες, τα κράτη αναγκάστηκαν να καλύψουν το κενό με δικό τους δανεισμό και στήριξη των τραπεζών με αποτέλεσμα τη συσσώρευση τελικά ενός τεράστιου δημοσίου χρέους.

Χρειάζεται λοιπόν η διαμόρφωση ενός νέου τρόπου αντιμετώπισης των ανισοτήτων μεταξύ του ανεπτυγμένου κεντρικού πυρήνα της ευρωζώνης και της λιγότερο ανεπτυγμένης περιφέρειάς της. Αν αυτό δεν συμβεί τότε θα υπάρξουν και στο μέλλον επαναλαμβανόμενες κρίσεις.

Οι χώρες της περιφέρειας της Ένωσης παρουσιάζουν εκτός της μειωμένης ανταγωνιστικότητας και υστερήσεις στην οργάνωση της διοίκησης, την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών τους, τις γνώσεις και ικανότητες των υπαλλήλων τους. Οι ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόζονται, αλλά με καθυστερήσεις, με ατέλειες και με τρόπο που δεν συμπίπτει με τις επιδιώξεις της Ένωσης.

Η υστέρηση στη λειτουργία θεσμών έδωσε αφορμή στον ισχυρισμό, ότι η Ελλάδα αλλά ίσως και άλλες περιφερειακές χώρες δεν θα 'πρεπε να είχαν γίνει μέλη της ΟΝΕ. Η ΟΝΕ δεν είναι όμως μια παρέα προηγμένων χωρών που έχουν κοινά συμφέροντα αντίθετα προς εκείνα των χωρών που υστερούν. Είναι ένα εξελικτικό στάδιο της Ένωσης, ώστε να διευκολυνθεί η οικονομική συνεργασία των μελών της, να δημιουργηθούν σχέσεις οι οποίες θα ενδυναμώνουν την κοινή προσπάθεια ανάπτυξης, να επιτευχθεί βαθμιαία σύγκλιση των οικονομιών και καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν η κατάργηση των συνόρων και οι κοινές επιδιώξεις. Είναι κοινό σχέδιο προόδου. Οφείλει να εντάσσει λοιπόν στο σχεδιασμό τόσο τους πιο

ισχυρούς με τις δυνατότητές τους όσο και τους πιο αδύνατους με τις αδυναμίες τους. Να λαμβάνει υπόψη του τις ανισότητες και να αποτιμά το γεγονός ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν επιβαρύνονται μόνο αλλά αποκομίζουν και σημαντικά κέρδη χάρη στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες τους και τις εξαγωγές τους.

Το πλέγμα πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό που έχει δημιουργηθεί από τη μέχρι τώρα κοινή πορεία αποτελεί μια τεράστια επένδυση σε ιδέες, κεφάλαια και εργασία που κανένα από τα μέλη δεν είναι σε θέση να αγνοήσει και να θυσιάσει χωρίς τεράστιο κόστος για το ίδιο. Τα αποτελέσματα μιας διάσπασης της ΟΝΕ δεν μπορούν να υπολογιστούν. Θα ήταν εξαιρετικά αρνητικά ακόμη και για κείνους που ίσως θεωρούν ότι η ΟΝΕ δεν εγγυάται πλήρως τα οικονομικά τους συμφέροντα. Όλες οι χώρες θα υποβαθμίζονταν κατά πολύ τόσο όσον αφορά την πολιτική τους απήχηση όσο και τις οικονομικές τους δυνατότητες.

Η αλληλεγγύη είναι ένας όρος που δεν είναι αρεστός σε ορισμένες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν ότι υποδηλώνει μια υποχρέωση συμπαράστασης προς άλλους που δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους. Συνεπάγεται μια μονόπλευρη δέσμευση. Όμως τα πράγματα επιβάλλουν την αμοιβαία σύμπραξη και συμπαράσταση. Η έκταση της καθορίζεται όχι μόνο από τα νομικά κείμενα αλλά και από τις συνθήκες, τις σχέσεις που έχουν διαμορφωθεί και τους κινδύνους που προκύπτουν. Σε ένα σύνολο όπου υπάρχουν συνεχείς και χρήσιμες αλληλοεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη του τόσο ο ισχυρότερος όσο και ο ασθενέστερος έχουν συμφέρον για τη διατήρηση και την ενίσχυσή του.

Όταν ιδρύθηκε η ΟΝΕ πολλοί παρατηρητές στη Μ. Βρετανία και στις ΗΠΑ θεώρησαν ότι το εγχείρημα είναι καταδικασμένο σε αποτυχία. Υποστήριξαν ότι μια νομισματική ένωση προϋποθέτει μια πολιτική ενοποίηση, ώστε να υπάρχει μια κεντρική εξουσία που θα παίρνει τις απαραίτητες αποφάσεις. Η έλλειψή της θα οδηγήσει την Ένωση σε αδιέξοδο. Κατά τη διάρκεια της κρίσης επανέλαβαν ότι «η Ευρώπη συναντά δυσκολίες επειδή οι πολιτικές ελίτ υποχρέωσαν την ευρωπαϊκή ήπειρο να υιοθετήσει ένα ενιαίο νόμισμα, αν και δεν ήταν έτοιμη γι' αυτό» (Krugmann, International Herald Tribune 21/2/2010). Αποκάλεσαν την ΟΝΕ «ευρωσαλάτα».

Η εξέλιξη επιβεβαίωσε μόνο μερικά τις προβλέψεις αυτές. Η ΟΝΕ λειτούργησε θετικά για όλα τα μέλη της τα πρώτα χρόνια, οι χώρες της περιφέρειας χάρη σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, και μειωμένο κόστος

δανεισμού τους και συγκλίνουν προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Η κρίση που άρχισε το 2007 έδειξε ότι η πρόοδος αυτή ήταν εύθραυστη. Δεν βασιζόταν σε ένα συγκεκριμένο αποδεκτό από τα μέλη σχέδιο, αλλά σε μια πολιτική που έδινε πρωτεύουσα σημασία στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς και στην αυτόματη αποκατάσταση των ανισορροπιών που προκύπτουν. Η πολιτική δεν πρόβλεπε την αντιμετώπιση αρνητικών φαινομένων στην Ένωση, όπως ήταν η μεγέθυνση των ελλειμμάτων και η μείωση της ανταγωνιστικότητας ορισμένων κρατών. Η ύφεση, το δημόσιο χρέος, τα κυβερνητικά ελλείμματα, οι δυσκολίες των τραπεζών πήραν ως εκ τούτου ανησυχητικές διαστάσεις. Οι αυτόματοι σταθεροποιητές, στους οποίους οι κυβερνήσεις έλπιζαν ότι θα ελέγχουν την κρίση, δεν λειτούργησαν.

Μόλις στα τέλη του 2009 η ΟΝΕ άρχισε να συνειδητοποιεί ότι οι διαφορές της ανταγωνιστικότητας στην Ένωση, η υπερχρέωση των περιφερειακών χωρών και η ανασφάλεια που είχε προκληθεί από τη χρηματοπιστωτική κρίση στις αγορές οδηγούσαν σε κρίση χρέους, σε κίνδυνο στάσης πληρωμών ορισμένων χωρών με άμεσα αρνητικά αποτελέσματα για τις τράπεζες. Αφορμή ήταν η εξέλιξη στην Ελλάδα. Χρειάστηκαν πέντε περίπου μήνες για να εκπονηθεί την άνοιξη του 2010 ένα σχέδιο διάσωσης για την Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και να θεσμοθετηθεί ο προσωρινός Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) με κεφάλαιο 440 δις ευρώ, που θα συμπαραστεκόταν σε άλλα μέλη της ΟΝΕ.

Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε, παρά τις καθυστερήσεις στη λήψη των αποφάσεων, ένα αποφασιστικό βήμα σε μια νέα κατεύθυνση σε σύγκριση με το παρελθόν των αμφιβολιών και δισταγμών. Η ρήτρα της Συνθήκης, ότι τα κράτη μέλη της ΟΝΕ δεν είναι υποχρεωμένα να συμπαρίστανται σε κράτος που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και ότι κάθε κράτος μέλος θα πρέπει μόνο του να αντιμετωπίζει τις όποιες δυσκολίες, ξεπεράστηκε από τα πράγματα. Η αντίληψη ότι τα μέλη της ΟΝΕ έχουν κοινές επιδιώξεις, κοινά συμφέροντα και πρέπει να αντιμετωπίζουν από κοινού τους κινδύνους επικράτησε. Έγινε αποδεκτό, παρά τις ισχυρές αντιρρήσεις που υπάρχουν στην κοινή γνώμη πολλών κρατών, ότι η τύχη του ενός κράτους μέλους μπορεί να επηρεάσει τις τύχες των άλλων μελών και γι' αυτό απαιτείται μόνιμος συντονισμός και κοινές δράσεις.

Η συμφωνία μεταξύ της ΟΝΕ και της Ελλάδας για την πολιτική, που οφείλει να εφαρμόσει η Ελλάδα, ώστε να της χορηγηθεί το σύνολο των δόσεων του συμφωνηθέντος δανείου, γνωστή ως Μνημόνιο, συντάχτηκε χωρίς να υπάρχει

ικανοποιητική προετοιμασία και λειτούργησε με τρόπο που επιδείνωσε την κατάσταση. Το κύριο χαρακτηριστικό της ήταν ότι απαιτούσε από την Ελλάδα να αποκαταστήσει σε μόλις τρία χρόνια δηλαδή μέχρι το 2013 μια δημοσιονομική κατάσταση σύμφωνη με τις επιταγές των Συνθηκών, να περιοριστεί δηλαδή το έλλειμμά της από 15,4% του ΑΕΠ σε 3% δηλαδή κατά 12%. Για να επιτευχθεί αυτό το αποτέλεσμα η περικοπή των δαπανών θα έπρεπε να φτάσει το 18% συνολικά, ώστε να καλυφθούν οι μειώσεις εσόδων λόγω της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας. Αυτοί οι όροι συνεπάγονταν περιορισμούς στις δαπάνες και επιδόσεις ως προς την αναπτυξιακή προσπάθεια που ξεπερνούσαν κατά πολύ αυτό που μπορούν να επιτύχουν χώρες με πολύ καλύτερες προϋποθέσεις ανάκαμψης απ' ό,τι η Ελλάδα. Ήταν εξωπραγματικοί. Το Μνημόνιο δεν προέβλεπε επίσης ειδική ρύθμιση να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις της περικοπής δαπανών στις επενδύσεις, όπως π.χ. τη δυνατότητα άντλησης των πόρων των διαθρωπικών ταμείων χωρίς να υπάρχει εθνική συμμετοχή. Το αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα να επιτύχει μεν περιορισμό του ελλείμματος κατά 6% του ΑΕΠ περίπου συνολικά το 2010 και το 2011, γνώρισε όμως μια πρωτόγνωρη ύφεση για τα χρόνια 2009-2012 πολύ υψηλότερη εκείνης που καθόριζε το Μνημόνιο. Αντί για 8,6% περίπου υπολογίζεται να φτάσει συνολικά στο -15% περίπου. Οι αισιόδοξες προβλέψεις του Μνημονίου για αρχή ανάπτυξης από το 2012, πρωτογενή πλεονάσματα ήδη από το 2012 και προσφυγή στις διεθνείς αγορές για δανεισμό επίσης από το 2012 αποδείχθηκαν τελείως λανθασμένες. Η ύφεση και η αβεβαιότητα ματαίωσαν τέλος τα όποια σχέδια επενδύσεων.

Οι συντάκτες του Μνημονίου είχαν παραλείψει επίσης να συναρτήσουν τους στόχους τους με τις πραγματικές εξελίξεις, να προβλέψουν δηλαδή ότι σε περίπτωση ύφεσης θα παρατείνεται αυτόματα ο χρόνος πραγματοποίησης των στόχων ή και θα περιορίζονται ορισμένες επιδιώξεις. Ήταν ένα πολιτικά μοιραίο λάθος. Η παράλειψη είχε ως αποτέλεσμα να εξακολουθεί το αρχικό σκληρό πρόγραμμα λιτότητας παρά την ύφεση που επήλθε και να επιτείνει κατά πολύ την ύφεση.

Επειδή οι αρχικοί υπολογισμοί των δανειστών δεν μπορούσαν να επαληθευτούν και δεν επαληθεύτηκαν πραγματοποιούνταν νέες διαπραγματεύσεις και εξαγγέλλονταν νέα μέτρα πριν από την καταβολή κάθε νέας δόσεως του δανείου. Επιδίωξη ήταν να επιτευχθεί παρ' όλες τις δυσκολίες ο αρχικός λανθασμένος σχεδιασμός. Αυτός ο συνεχής επαναπροσδιορισμός της πολιτικής και η συνεχής προσθήκη όλο και περισσότερων φόρων και περιορισμών δημιούργησαν την εντύπωση ότι η

πολιτική συμπίεσης των εισοδημάτων δεν έχει τέλος, ότι οι επιβαρύνσεις αφορούν σχεδόν αποκλειστικά τους μισθωτούς, συνταξιούχους και ιδιοκτήτες των ακινήτων, ότι η Ευρωζώνη και η κυβέρνηση ακολουθούν αδιέξοδο δρόμο χωρίς να ενδιαφέρονται για τις επιπτώσεις. Κατά την κοινή γνώμη η εφαρμοζόμενη πολιτική δεν επιδίωξε την διόρθωση των κακώς κειμένων στη χώρα με αποτέλεσμα οι κυρίως υπεύθυνοι για την αθλιότητα της δημοσιονομικής κατάστασης να μην συνεισφέρουν στην ανόρθωση της οικονομίας. Η διαμαρτυρία διογκώθηκε και πήρε πρωτοφανείς διαστάσεις με αποτέλεσμα την πολιτική κρίση, τις συνεχείς απεργίες και την άρνηση του κρατικού μηχανισμού να συνεργασθεί στην εφαρμογή της πολιτικής. Η άποψη ότι η Ελλάδα πρέπει να φύγει από την Ευρωζώνη άρχισε να κερδίζει έδαφος στην Ελλάδα, μια χώρα στην οποία μέχρι τότε ελάχιστοι αμφισβητούσαν τη σκοπιμότητα της συμμετοχής της στην Ένωση. Η αντιπολίτευση που ισχυρίζεται, ότι θα επαναδιαπραγματευτεί όλες τις συμφωνίες έχει όλο και μεγαλύτερη απήχηση αν και ήταν η κύρια υπεύθυνη της οικονομικής καταστροφής.

Οι λύσεις της Συνόδου Κορυφής του Οκτωβρίου 2011 της Ευρωζώνης είναι ικανοποιητικές; Η απόφαση περικοπής κατά 50% των απαιτήσεων κατά της Ελλάδας από τα ελληνικά ομόλογα που κατέχουν οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις αποτελεί μια σοβαρή βοήθεια για να καταστεί βιώσιμο το ελληνικό χρέος. Όπως και η απόφαση να ενισχυθεί το EFSF με περισσότερους πόρους, ώστε να βοηθήσει με εγγυήσεις τα κράτη μέλη της Ένωσης να δανείζονται από τις αγορές, βελτίωσε τις δυνατότητες της Ευρωζώνης να χειριστεί την κρίση χρέους. Όσον αφορά την ανακεφαλαίωση των τραπεζών η Σύνοδος αποφάσισε σωστά να απαιτήσει από 70 περίπου τράπεζες να αυξήσουν το κεφάλαιο της στο 9% των υποχρεώσεων τους αφού επανεκτιμήσουν τα ομόλογα που κατέχουν στην τρέχουσα αγοραία αξία.

Οι λύσεις αυτές αποτελούν παρ' όλα αυτά μια μερική μόνον αντιμετώπιση του προβλήματος του χρέους. Η μείωση των απαιτήσεων των τραπεζών μαζί με άλλα μέτρα υπολογίζεται ότι θα μειώσουν το ύψος του χρέους της Ελλάδας στο 120% του ΑΕΠ το 2020. Ένα χρέος αυτού του επιπέδου είναι διπλάσιο εκείνου που προσδιορίζεται ως το ανώτατο επιτρεπτό από τις Συνθήκες. Θα χρειαστεί λοιπόν και περαιτέρω μείωση.

Οι ασάφειες και οι ημιτελείς λύσεις δείχνουν ότι τα κύρια μέλη της ONE δεν έχουν καταλήξει σε μια ολική προσέγγιση των προβλημάτων. Χρειάζεται λοιπόν επιπρόσθετα ένα σχέδιο για το μέλλον, που θα δώσει στην ONE τη

δυνατότητα να αποφασίζει πιο γρήγορα, πιο αποφασιστικά και να αξιοποιεί μέσα και δυνατότητες που αν και αναγκαίες δεν διαθέτει σήμερα. Η διαφορά των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, διοικητικής ικανότητας ή παιδείας δεν αίρεται εάν δοθούν τώρα χρήματα σε κάθε κατεύθυνση ώστε να εξοφληθούν χρέη, να χορηγηθούν εγγυήσεις ή να ανακεφαλαιωθούν οι τράπεζες. Οι πρωταγωνιστές της Ευρωζώνης δεν θέλουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά γιατί αυτό θα απαιτούσε ένα βήμα προς μια πολύ στενότερη συνεργασία. Δεν είναι όμως ακόμη ούτε ιδεολογικά ούτε πολιτικά ούτε τεχνικά έτοιμοι για το βήμα αυτό.

Οι αποφάσεις της Ευρωζώνης δεν συνδέονται με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλά προκύπτουν από μια τακτική στάση που υπακούει στην αρχή «βλέποντας και κάνοντας». Η οικονομική διακυβέρνηση δεν είναι και δεν μπορεί να εξαντληθεί σε διάφορα διάσπαρτα μέτρα για όποιο πρόβλημα παρουσιάζεται. Η πραγματοποίησή της προϋποθέτει τόσο την πολιτική βούληση για μια νέα δομή διακυβέρνησης, η οποία θα συμπληρώνει ή και θα τροποποιεί τις υπάρχουσες δομές όσο και μια μακροπρόθεσμη συνολική άποψη για την εφαρμοστέα πολιτική. Το σημερινό σύστημα επεξεργασία και εφαρμογής πολιτικής βασίζεται σε δυσκίνητα όργανα και είναι ακατάλληλο διότι προϋποθέτει τη συμφωνία όλων των κρατών μελών για τη λήψη μιας απόφασης. Οδηγεί σε καθυστερημένες και βραχυπρόθεσμες αντιδράσεις.

Κατά την κυρίαρχη άποψη στην πρακτική της ONE η επίλυση του προβλήματος των διαφορών επιπέδου ανταγωνιστικότητας Βορρά και Νότου απαιτεί κυρίως προώθηση αλλαγών στις αγορές εργασίας και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Αυτά δεν αρκούν. Χρειάζεται κα στήριξη των οικονομιών του Νότου με επενδύσεις και διεύρυνση των εξαγωγών τους προς το Βορρά. Επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να υπάρξει μια συνολική οικονομική πολιτική αντίληψη για την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη. Μια οικονομική διακυβέρνηση, που δεν θα περιορίζεται όπως σήμερα μόνο σε τρέχοντα προβλήματα αλλά θα φροντίζει για την ισόρροπη κατανομή των ωφελειών της στην ONE, είναι σε θέση να διαχειριστεί πολύ καλύτερα το ευρύτερο θέμα της ανάπτυξης.

Η οικονομική διακυβέρνηση απαιτεί αλλαγές στις Συνθήκες για να πραγματοποιηθεί. Προθυμία όμως για τροποποιήσεις των Συνθηκών δεν υπάρχει ούτε στους πολιτικούς ούτε στους πολίτες. Η τελευταία αλλαγή που εγκρίθηκε το 2009 και έγινε γνωστή ως Συνθήκη της Λισσαβόνας ήταν αποτέλεσμα μακρών διαπραγματεύσεων, ενός δημοψηφίσματος για την έγκριση πρότασης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος με αρνητική έκβαση και

σφοδρών αντιπαραθέσεων σχεδόν επί μια δεκαετία. Η μεταφορά εξουσιών από τα κράτη μέλη στα όργανα της Ένωσης είναι μεν μια αναπόφευκτη πορεία αλλά συναντά πια έντονες αντιδράσεις ιδίως στις μικρές χώρες και αυτές που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη. Οι πολίτες, αν και θέλουν να προχωρήσει η οικονομική ενοποίηση, δεν αποδέχονται να υπάρχει μια υπέρτερη οικονομική εξουσία που θα μπορεί να αποφασίζει για θέματα της χώρας τους αγνοώντας την άποψη της κυβέρνησης ή του κοινοβουλίου τους. Δεν αντιλαμβάνονται ότι η παγκοσμιοποίηση των οικονομικών συναλλαγών απαιτεί νέους τρόπους συνεργασίας των εθνικών κρατών και αυξημένο ρόλο στα υπερεθνικά όργανα που δημιουργούν.

Η οικονομική διακυβέρνηση μπορεί να επιδιωχθεί στο πλαίσιο της υφιστάμενης Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η ONE αποτελεί μια «ενισχυμένη συνεργασία», ένα τρόπο συνεργασίας που προβλέπεται ήδη στην συνθήκη της Λισαβόνας. Η ενισχυμένη συνεργασία θεσμοθετήθηκε για να επιτρέψει στα κράτη μέλη που το επιθυμούν να διευρύνουν τα πεδία δράσης τους ορίζοντας νέους στόχους και κανόνες στο πλαίσιο των Συνθηκών για τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα μέλη της Ευρωζώνης έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν νέους θεσμούς, όπως έναν «Υπουργό Οικονομικών της Ευρωζώνης» ή ένα σχέδιο ανάπτυξης για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην επικράτειά τους, χωρίς να απαιτείται η συμφωνία και των μελών της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην ONE.

Μια τέτοια εξέλιξη δεν θα είναι χωρίς δυσκολίες, αν και προβλέπεται από τις Συνθήκες. Τα δέκα κράτη της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην Ευρωζώνη έχουν ήδη διαμαρτυρηθεί για τον τρόπο λειτουργίας της Ένωσης μετά την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2009. Τα Συμβούλια των υπουργών οικονομικών της ONE και οι Σύνοδοι Κορυφής της Ευρωζώνης που πολλαπλασιάστηκαν, μονοπώλησαν το ενδιαφέρον του κοινού και αποτέλεσαν την κύρια δραστηριότητα της Ένωσης. Τα άλλα κράτη δεν μπόρεσαν να εκφέρουν τη γνώμη τους για όσα συνέβαιναν σε πολύ περιορισμένη έκταση. Προσπάθησαν να αντιδράσουν οργανώνοντας μια χωριστή συνάντηση για να συζητήσουν δικά τους προβλήματα χωρίς όμως η ενέργειά τους αυτή να έχει απήχηση.

Οι δυσარέσκειες δεν δικαιολογούνται. Ο συνδετικός κρίκος των χωρών της Ένωσης είναι οικονομία. Από τη στιγμή που ορισμένες χώρες ενιαιοποιούν την οικονομική τους πολιτική και άλλες όχι, οι πρώτες θα αποτελούν το βασικό πυρήνα της Ένωσης και οι ενέργειές τους θα την καθορίζουν.

Πολλοί σχολιαστές των πρόσφατων εξελίξεων στην Ε.Ε. έχουν ήδη εκφραστεί για μια τέτοια προσέγγιση. Παρά τις διαφορές στα επιμέρους σκεπτικά τους συμφωνούν ότι η έξοδος από την κρίση επιβάλλει «την φυγή προς τα εμπρός» δηλαδή στην κατεύθυνση μιας οικονομικής διακυβέρνησης και μιας πολιτικής ενοποίησης. Αυτός είναι ο στόχος που πρέπει με σοβαρότητα και επιμονή να επιδιώξουμε. Το ελληνικό πρόβλημα δεν ήταν μία ατυχία στην πορεία της Ένωσης, η παρεκτροπή που ανέτρεψε ένα καλά σχεδιασμένο εγχείρημα. Ήταν ο καταλύτης που ανέδειξε τις αδυναμίες της μέχρι τώρα οικονομικής διακυβέρνησης, την ανάγκη ενός νέου προσδιορισμού της.